STRESZCZENIE

Praca dotyczy dziejów społeczności parafialnej na Mazowszu Północnym, a ściślej terenu Szelkowa i okolic. Parafia została tu erygowana pod wezwaniem św. ap. Szymona i Judy Tadeusza 5 lutego 1402 r. przez biskupa płockiego Jakuba z Korzkwi.

Poszczególni badacze-autorzy artykułów zajęli się określonymi zagadnieniami, zwykle w następujących po sobie okresach w dziejach Rzeczypospolitej. Początek parafii, wyznaczony dokumentem erekcyjnym (zachowany oryginał), odnosi się jeszcze do schyłku średniowiecza, gdy Mazowsze „Płockie" było samodzielnym bytem państwowym, jako spuścizna rozbicia dzielnicowego -włączono je do Korony już na początku epoki nowożytnej, w 1526 r., a więc 500 lat temu.

W okresie staropolskim ważną rolę na Mazowszu, w tym i Szelkowie, ale i całej Rzeczypospolitej, odegrali jezuici, „lokując" ponownie katolicyzm na terenach ogarniętych ruchem reformacyjnym. Budowa kolejnych kaplic oraz powstanie i kult św. Rozalii w nieodległym leśnym uroczysku integrowały miejscową ludność.

Dzięki decyzjom soboru trydenckiego administratorzy parafii zaczęli wypełniać regularnie obowiązki dokumentacyjne sakramentów katolickich, co skutkowało powstaniem niezwykle cennych źródeł. Niestety, większość z nich nie przetrwała, ale te z końca XIX i początków XX w. są kapitalnym materiałem obrazującym mieszkańców Szelkowa, sąsiednich miejscowości oraz dalszych parafii.

Jako, że omawiana parafia leży na szlaku zwanym w XIX w. warszawsko-kowieńskim/petersburskim, przemieszczały się przez nią kolejne wojska: polskie, rosyjskie, francuskie, niemieckie. Te doświadczenia pozostawiły po sobie: zniszczenia majątku, rekwizycje, represje, gwałty, śmierć. Wydarzenia takie działy się w okresie powstania kościuszkowskiego, wojny francusko-rosyjskiej, powstania listopadowego, styczniowego, Wielkiej Wojny i II wojny światowej.

Odrodzona w 1918 r. Rzeczpospolita była czasem wzmożonej aktywności obywatelskiej, ale i religijnej. Istniejące na terenie parafii stowarzyszenia katolickie tworzyły nową rzeczywistość, prawda, że nie zawsze sprzyjającą nielicznym przedstawicielom mniejszości religijnych, zwłaszcza żydowskiej, ale niewątpliwie integrującą lokalną społeczność, jak i wspomniane inicjatywy w okresie staropolskim.

Powstały w Polsce po II wojnie światowej ustrój komunistyczny z natury był antyreligijny (trzeba powiedzieć, że i nazizm okupacyjny również, co dał szczególnie znać poprzez mordowanie księży i zniszczenie budynku kościoła). Sytuowało to parafię na pozycji potencjalnego wroga w walce „o dusze". W rzeczywistości jednak lokalni urzędnicy. „wrośnięci" przecież w środowisko nie do końca wykonywali zalecania centrali, co skutkowało przecież choćby budową w latach 50. XX w. tymczasowej, a w latach 70. XX w. okazałej świątyni. Już za administrowania kolejnego proboszcza, na „przełomie" Polski Ludowej i III RP, dokonano generalnego remontu.

SUMMARY

This work examines the history of a parish community in Northern Mazovia, specifically in the area of Szelków and its surroundings. The parish, dedicated to Sts. Simon and Jude Thaddeus the Apostoles, was established on 5 February 1402, by the Bishop of Płock, Jakub of Korzkiew.

The particular researchers-authors contributing to this volume have addressed specific topics, generally organized according to successive periods in the history of the Polish state. The origins of the parish, documented in its foundation charter (the original of which has been preserved), date back to the late Middle Ages—a time when the Płock region of Mazovia existed as an independent political entity. As a legacy of feudal fragmentation, it was incorporated into the Polish Crown at the beginning of the early modern period, in 1526—exactly 500 years ago.

In sixteenth- to eighteenth-century Poland, the Jesuits played a significant role in Mazovia, including in Szelków and across the entire Polish state, by "re-establishing" Catholicism in areas affected by the Reformation. The construction of successive chapels, along with the emergence of a devotion to Saint Rosalia in a nearby forest site, served to foster unity among the local population.

Following the decisions of the Council of Trent, parish administrators began to regularly fulfil their duties of recording Catholic sacraments, resulting in the creation of invaluable historical sources. Unfortunately, most of these records have not survived. However, those dating from the late 19th and early 20th centuries provide a rich source of information about the inhabitants of Szelków, neighbouring localities and more distant parishes.

As the parish in question was situated along a route known in the 19th century as the Warsaw–Kaunas (or Warsaw–St. Petersburg) road, various armies—Polish, Russian, French, and German –frequently marched through its territory. These military encounters brought about the destruction of property, requisitions, repression, acts of violence and death. Such events occurred during the Kościuszko Uprising, the French-Russian War, the November and January Uprisings, the Great War (World War I), and World War II.

The restoration of the Polish Republic in 1918 ushered in a period of heightened civic and religious activity. The Catholic associations operating within the parish helped shape a new social reality. Although their activities were not always favourable to the small number of religious minorities, particularly the Jewish community, these organizations undoubtedly contributed to the integration within the local population, much as the initiatives mentioned above had done in Old Polish period.

The communist regime established in Poland after World War II was inherently anti-religious (a characteristic also shared by the Nazi occupation authorities, whose policies were particularly evident in the murder of priests and the destruction of the parish church). This placed the parish in the position of a potential enemy in the struggle "for souls." In practice, however, local officials, who were themselves deeply rooted in the local community, did not always fully implement the directives from the central authorities. This resulted, among other things, in the construction of a temporary church in the 1950s, followed by a more imposing one in the 1970s. During the tenure of the subsequent parish priest, during the transition from the Polish People’s Republic to the Third Polish Republic, the church underwent a major renovation.